

Országtypológia kidolgozása az európai életminőség elemzéséhez

Összefoglaló

Bevezetés

Az EU bővítése lehetőséget kínál arra, hogy jobban megértsük, hogyan befolyásolhatja egy állam a polgárai számára érzékelhető eredményeket: a növekvő sokszínűség eredményeképpen nagymértékben eltérő szakpolitikák és végrehajtási formák jelennek meg, ami pedig kihívást jelent mind a különbözőségek száma, mind azok összetettsége tekintetében. E különbözőségek kezelésének egyik módja az országok csoportokba rendezése. Erre számos különböző – mind európai, mind annál szélesebb körű – modell tett már kísérletet, de ezek egyike sem foglalkozik kifejezetten az életminőséggel oly módon, hogy az EU valamennyi jelenlegi tagállamát vizsgálja. E projekt célja egy olyan országtypológia kidolgozása volt, amely az életminőség kérdéseire mint többdimenziós koncepcióra összpontosít a harmadik európai életminőség-felmérésben (EQLS) részt vevő 34 ország vonatkozásában.

Szakpolitikai háttér

Európa általában véve elkötelezett amellett, hogy az eredmények széles körét – így például az életminőséget is – figyelembe vegye a gazdasági és szociális politikai intézkedések céljainak és eredményességének értékelésekor. Számos szervezet foglalkozik azzal, hogy figyelemmel kísérje az európai életminőséget és beszámoljon arról; az általuk közzétett jelentések azt tanácsolják, hogy ne álljunk meg a jóléti mutatóként használt GDP mérésénél. A 2010 júniusában elfogadott Európa 2020 stratégia számos, a GDP-n túlmutató indikátor tekintetében fogalmaz meg mérhető értékeket, amelyek segítségével nyomon követhető az EU fenntartható fejlődési stratégiája.

Néhány uniós tagállamban a munkanélküliség jelent sürgető problémát, míg másokban továbbra is az alacsony életszínvonal az egyik legégetőbb kérdés (még a foglalkoztatottak körében is). Egy olyan megközelítés tehát, amely az életminőséggel kapcsolatos meghatározó problémák jellege alapján csoportosítja az országokat, hasznos segítséget jelentene annak meghatározásában, mely területek igénylik leginkább a szakpolitika figyelmét. Ez a megközelítés rávilágíthat arra, hogy az életminőség szempontjából hol számít leginkább az állam aktív

fellépése. Emellett lehetővé tenné a különböző dimenziók egymásrataltságának értékelését és annak megállapítását is, hogy milyen mértékben vezetnek a különböző szakpolitikai intézkedések és stratégiák különböző életminőségi eredményekhez, vagy hogy elérhetőek-e hasonló eredmények eltérő szakpolitikai megközelítésekkel.

Megközelítés

Ideális esetben az országok csoportosítására szolgáló rendszer széles körű intézményi mutatókon alapul, ugyanakkor az idő múlásával is viszonylag állandó és releváns az életminőség szempontjából. Annak érdekében, hogy megfeleljen ezeknek a normáknak, ez a tanulmány az alábbi három elemből építkezett:

- az országok csoportosításával foglalkozó szakirodalom mélyreható, a bizonyítékok gyors értékelésére irányuló áttekintése, középpontba helyezve az életminőség kérdését;
- az állami kapacitás és cselekvés néhány mutatójának empirikus klaszteranalízise annak megvizsgálása érdekében, hogy alkalmazható lenne-e ez a megközelítés a szakirodalmi áttekintésből nyert rendszer bővítésére, frissítésére és érvényesítésére;
- a 2012. évi európai életminőség-felmérés empirikus elemzése annak ellenőrzése céljából, hogy az országok csoportosítására használt rendszer milyen mértékben felelt az életminőség országszintű különbségeiért.

Fő megállapítások

A szakirodalom áttekintése során az eltérő megközelítések és előfeltevések ellenére konvergenciára irányuló tendenciát találtunk. Itt hét országcsoport volt azonosítható: az északi országok, a nyugati szigetek, a kontinentális országok, a földközi-tengeri országok, a balti államok, Közép- és Kelet-Európa, valamint a balkáni országok. Az életminőségi kutatások szempontjából érdemes

megbontani a szakirodalomban földközi-tengeri országokként azonosított csoportot keleti és nyugati országokra. Így – a legrészletesebb szinten – nyolc országcsoporthoz tartoznak.

Az empirikus klaszteranalízis a legrészletesebb szinten eltérő csoportosítási rendszert eredményezett (hét csoporttal). Az elemzés összesítettebb szintjén azonban 26 ország mind a szakirodalmon alapuló elemzés, mind az empirikus klaszteranalízis szerint hasonló csoportokba kerül. Az eredmények ígéretesnek tűnnek abból a szempontból, hogy lehetővé teszik az országcsoporthoz tartozásuk a széles körben elérhető, makroszintű mutatók elemzésén alapuló érvényesítését, bővítését és frissítését. Ezen a területen azonban további munkára van még szükség, mivel nem lehetett olyan besorolást létrehozni, amely teljes mértékben megfeleltethető lenne a jelenlegi, széles körben rendelkezésre álló mutatókat használó, szakirodalmon alapuló rendszernek.

Egy ötcsoportos rendszert is sikerült azonosítani. Ez a hasonló életminőségi mintázatot mutató országcsoporthoz tartozásuk összevonásával jött létre annak érdekében, hogy az EU28-ra összpontosító felmérés során ne kelljen csupán egy van két országból álló csoportokkal dolgozni. Ennek érdekében a kontinentális országokat összevontuk a nyugati szigetekkel, a balti államokat a közép- és kelet-európai országokkal, a keleti földközi-tengeri országokat (Ciprus, Görögország és Törökország) pedig a balkáni országokkal.

Ott, ahol csak az országszintű különbségek általános összefoglalására volt szükség, háromcsoportos rendszert alakítottunk ki. E három csoport az északi országok, a nyugat-európai országok, valamint a közép- és kelet-európai országok csoportja volt.

A többdimenziós életminőségi problémák mérésére megalkottuk a korrigált létszámarány (adjusted headcount ratio, AHCR) mutatóját, amelyet a 2012. évi európai életminőség-felmérés adatain vizsgáltunk. Az AHCR egy olyan mutató, amelynek értéke 0-tól 1-ig terjed, és a többdimenziós életminőségi hiányok szintjét és intenzitását méri. A mutató legalacsonyabb értéke 0,01 (Izland), míg a legmagasabb értéke 0,19 (Bulgária) volt. Az AHCR az északi és a nyugat-európai országokban a legalacsonyabb, míg a déli és keleti országokban a legmagasabb.

Azokban az országokban, ahol az AHCR értéke magasnak bizonyult, általában viszonylag fontosabbak az alapvető életszínvonalal és a közszolgáltatások minőségével kapcsolatos problémák. Azokban az országokban, ahol ez a mutató alacsonyabb, az egészségügygel, a mentális jóléttel, az érzékelt társadalmi kirekesztéssel és a társadalmi hiánnyal kapcsolatos problémák a jelentősebbek a többdimenziós életminőségi problémákkal küzdők körében.

Szakpolitikai iránymutatások

A nyolccsoportos rendszer nagyon jól használható az általános életminőség, az anyagi nélkülözés és a közszolgáltatások hiányosságai terén az országok között tapasztalható eltérések megmagyarázására; ezenkívül közepesen jól használható a lakókörnyezet, a lakhatás, a mentális jólét, az érzékelt társadalmi kirekesztés, a társadalmi feszültségek és az egészség vonatkozásában. Egyáltalán nem használható azonban jól a magas és alacsony társadalmi hiánnyal rendelkező országok megkülönböztetésére. E rendszer alkalmazása a legrészletesebb szinten ajánlott, ahol a kutatómunka mind a 34 országra összpontosít, és a lehető legrészletesebb eredményekre van szükség.

Az ötcsoportos rendszer akkor hasznos, ha a 28 EU-tagállam áll a figyelem középpontjában. Jól használható az életminőségben tapasztalható legnagyobb eltérések megmagyarázására, kevésbé alkalmas viszont a lakhatási problémák, valamint – még kisebb mértékben – a szociális hálón keresztüli támogatással és a társadalmi feszültségekkel kapcsolatos problémák terén történő különbségtételre.

A háromcsoportos rendszer használata olyan esetekben javasolt, ha elsődleges szempont, hogy kevés csoporttal dolgozzunk – bár ily módon számolni kell bizonyos információvesztéssel.

Az életminőség konkrét dimenzióinak elemzéséhez az országok árnyaltabb csoportosítására van szükség, amely figyelembe veszi a szóban forgó dimenziót érintő kihívások és szakpolitikai intézkedések országonkénti eltéréseit. Bár a társadalmi hiány tekintetében lényeges különbségek vannak az egyes országok között, ez a megközelítés nem alkalmas az országok e szempont szerinti megkülönböztetésére.

Egy idővel frissíthető rendszer kidolgozása céljából ajánlott tovább kutatni a makroszintű mutatók használatát, mivel egyre több ilyen mutató válik elérhetővé. Az életminőség szempontjából különösen a munkaerő-piaci szakpolitikával, a családpolitikával és a polgári részvétellel kapcsolatos mutatók lehetnek fontosak.

További információ

A „Developing a country typology for analysing quality of life in Europe” (Országstipológia kidolgozása az európai életminőség elemzéséhez) című jelentés a <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1447.htm> weboldalon érhető el.

További információ: Daphne Ahrendt kutatásvezető, dap@eurofound.europa.eu.